

PRZYMIERZE i Rozmowa

STUDIOWANIE PARSZY Z RABINEM SACKSEM

www.rabbisacks.org

[f/rabbisacks](https://www.facebook.com/rabbisacks)

[@rabbisacks](https://twitter.com/rabbisacks)

[@rabbisacks](https://www.instagram.com/rabbisacks)

T"02

Tłumaczenie: Wioleta Urbańska

CHIDUSZ.COM

Księga przymierza

Dwarim – 29 lipca 2017 / 6 aw 5777

Zaczynając czytanie piątej, a zarazem ostatniej księgi Tory, chciałbym skupić się na omówieniu trzech kwestii.

Pierwszą z nich jest struktura księgi Dwarim – połączenie historii, prawa, fragmentów przypominających wydarzenia z przeszłości oraz przewidywań przyszłości.

Mędrcy wiedzieli, że księga Dwarim ma wyjątkowo przejrzystą strukturę. Studiując inne fragmenty Tory, mieli do nich dwojakie podejście. Niektórzy rabini stosowali się do zasady *smichut ha-paraszijot*, mówiącej, że już samo umiejscowienie fragmentów w określonej kolejności jest znaczące. Inni podążali za inną zasadą – *ejn mukdam u-meuchar ba-Tora*, która mówi, że Tora nie zawsze przestrzega ścisłego porządku chronologicznego. W związku z tym nie możemy przywiązywać uwagi do kolejności, w jakiej następują po sobie poszczególne ustępy. Wszyscy jednak zgadzali się, że Dwarim ma określony porządek i strukturę (Berachot 21b). Na czym one polegają?

Druga kwestia: księga Dwarim była pierwotnie przez mędrców nazywana *Miszne Tora*, czyli „drugie prawo”. Stąd też jej łacińska nazwa – Deuteronomium. W jakim sensie Dwarim to drugie prawo? Niektóre z praw ogłoszonych przez Mojżesza pojawiły się już wcześniej, a o części czytamy po raz pierwszy. Czy Dwarim jest zatem powtórzeniem prawa, które Mojżesz otrzymał na górze Synaj i w Namiocie Spotkania? Czy jest to nowe prawo? Co dokładnie oznacza *Miszne Tora*?

Trzecie pytanie każe się zastanowić, w jakim celu powstała ta księga? Przedstawia ona wypowiedzi Mojżesza, które w ostatnim miesiącu swojego życia kierował do pokolenia mającego przekroczyć granicę Jordanu i wejść do Ziemi Obiecanej. Dlaczego zostały one zawarte w Torze? Gdyby Tora miała charakter historyczny, powinniśmy prosto z zakończenia Be-midbar, kiedy to Izraelici dotarli do brzegów Jordanu, przejść do Księgi Jozuego, w której

przekroczyli Jordan i rozpoczęli podbój ziemi. Gdyby Tora była księgą praw, wtedy Dwarim powinna być jedynie zbiorem zasad, bez nawiązań historycznych i prorocत्व, które są w niej zawarte. Jaką więc księgą jest Dwarim i jakie jest jej znaczenie dla całości Tory?

Wiele stosunkowo niedawnych odkryć archeologicznych rzuciło nowe światło na wszystkie te kwestie. Należą do nich między innymi wyryte w kamieniu zapisy starożytnych traktatów zawieranych pomiędzy sąsiadującymi mocarstwami. Jednym z nich jest Stela sępów, upamiętniająca zwycięstwo Eanatuma, władcy miasta-państwa Lagasz w południowej Mezopotamii, nad ludem Ummy. Innym – stela Naram-Sina, króla Kisz i Akadu, który podbił lud elamicki. Obie są datowane na trzecie tysiąclecie przed naszą erą, a więc na czasy przed Abrahamem. Historycznie takie traktaty miały dwie formy: były sporządzane pomiędzy stronami podobnej rangi (traktaty parytetowe) oraz pomiędzy stroną silniejszą (prekursorem współczesnej idei supermocarstwa) i stroną słabszą. Te drugie, to traktaty zwierzchnicze, gdzie dominująca siła w danym regionie nazywana jest suzerenem.

Inną nazwą traktatu jest oczywiście *brit* – przymierze. Teraz widzimy więc znaczenie traktatów dla zrozumienia judaizmu. W starożytności przymierze stanowiło podstawę traktatów zawieranych pomiędzy sąsiadującymi mocarstwami na Bliskim Wschodzie. Abraham zawiera przymierze z Abimelekiem, królem ludów Geraru, w Beer Szewie (Be-reszit 21:27-32); tak samo czyni Izaak (Be-reszit 26:28). Jakub zaś zawiera przymierze z Labanem (Be-reszit 31:44-54).

Odkrycia historyczne pokazują, jak ściśle określoną formę miały starożytne traktaty. Ich schemat składał się z sześciu części. Zaczynała je preambuła, w której przedstawiano osobę lub mocarstwo, które było inicjatorem przymierza. Dalej następował prolog, opisujący historyczne relacje pomiędzy obydwoma stronami do momentu podpisania przymierza. Po nim spisywane były postanowienia. Znajdujące się tam wymogi z reguły dzieliły się na warunki ogólne i szczegółowe. Następnie pojawiał się zapis o tym, że treść przymierza ma być przechowywana w miejscu świętym oraz regularnie odczytywana. Po tych warunkach opisane były konsekwencje zawartego paktu: błogosławieństwa, jakie wypływały z jego przestrzegania oraz przekleństwa, które nastąpiłyby w przypadku złamania jego zasad. W ostatniej części przedstawiano świadków zawarcia umowy – zazwyczaj byli to bogowie narodów podpisujących dany traktat. Księga Dwarim to rozszerzone przymierze, którego struktura oparta jest dokładnie na tym właśnie schemacie. Przedstawia się ona w następujący sposób:

1. Preambuła (1:1-1:5) – wymienia miejsce, czas i osobę, która jest inicjatorem przymierza. Jest to Mojżesz, który działa w imieniu Boga.
2. Prolog historyczny (1:6 - 4:49) – Mojżesz opowiada o wędrówce, która doprowadziła lud Izraela do miejsca, w którym się obecnie znajduje, odwołując się głównie do wydarzeń opisanych w Księdze Be-midbar.
3. Postanowienia przymierza (5-11 i 12-26) – do ogólnych należało: dziesięć przykazań, modlitwa Szema itd., oraz opis wydarzeń, które towarzyszyły zawarciu przymierza na górze Synaj. Do szczegółowych: opisy prawa, ze szczególnym zaznaczeniem, w jaki sposób cały lud ma go przestrzegać po wejściu do ziemi Izraela.
4. Zdeponowanie i regularne odczytywanie (27, 31) – prawo miało być wyryte w kamiennej steli na górze Ebal, a Tora spisana przez Mojżesza umieszczona w arce i odczytywana publicznie przez króla przed zgromadzeniem narodowym co siedem lat.
5. Konsekwencje: błogosławieństwa i przekleństwa (28) – w rozdziale 28. opisane są błogosławieństwa i przekleństwa. W kolejnych dwóch – odnowienie przymierza oraz zapewnienie, że nawet jeśli lud je złamie, to przekleństwa, których doświadcza, przeminą, a powrót i *tsuwa* (nawrócenie) są możliwe.
6. Świadkowie (30:19 - 32:1) – „Niebiosa i Ziemia” oraz „Pieśń”.

Innymi słowy, poza pieśnią Mojżesza i błogosławieństwem plemion, którymi kończy się narracja w księdze i samo życie Mojżesza, cała treść Dwarim jest monumentalnym przymierzem. Teraz możemy dostrzec nadzwyczajną naturę tej księgi, która wykorzystuje starożytną polityczną formułę i dostosowuje ją do zupełnie nowego celu.

Wyjątkowość przymierza zawartego w judaizmie, bierze się przede wszystkim z tego, że jedną z jego stron jest sam Bóg. Mogło być to niezrozumiałe dla ludów sąsiadujących z Izraelem i pozostaje wyjątkowe do dziś. Idea Boga, który wiąże się z człowiekiem, łączy jego przeznaczenie ze swoim, czyni swoim wysłannikiem, świadkiem, nieustannie jest dla świata wyzwaniem.

Po drugie, przymierza nie zawiera, tak jak to było w świecie starożytnym, król lub władca narodu, a cały lud. Każdy Izraelita, jak pokazują rozdziały 19. i 24. Szemot oraz księga Dwarim, jest częścią zawieranego przymierza i każdy jest współodpowiedzialny za dotrzymanie jego warunków.

Stąd wywodzi się koncepcja *kol Israel arewin ze la-ze* – wszyscy Żydzi odpowiedzialni są za siebie nawzajem. Przypomina to znacznie późniejszą amerykańską ideę *we, the people – my, naród*. Zmiana ta oznacza, że każdy Żyd musiał znać prawo i zobowiązany był przekazać je swoim dzieciom. Musiał znać historię swojego narodu, opowiadać ją podczas święta Pesach, a także w trakcie składania pierwszych plonów w Jerozolimie.

Takie jest właśnie przymierze – to wyjątkowa forma struktury politycznej, która oparta jest nie na hierarchii siły, a na poczuciu dzielenia wspólnej historii i przeznaczenia. Jest to polityka moralności, nakierowana na tworzenie sprawiedliwego i łaskawego społeczeństwa, które szanuje godność wszystkich, zwłaszcza uciskanych, biednych, słabych i odsuniętych na margines: wdów, sierot i obcych.

Struktura księgi Dwarim jest teraz jasna. Opiera się na formule starożytnego zwierzchniczego traktatu pomiędzy suzerenem, Bogiem, a stroną słabszą, Izraelitami. W świecie starożytnej polityki paktów tego rodzaju były dobrze znane. W świecie religii było to jednak coś unikalnego. Oznaczało to bowiem, że Bóg wybrał cały naród, aby był jego partnerem w dziele stworzenia, a dokonał tego poprzez pokazanie ludzkości, na czym polega budowanie społeczeństwa, w którym każdy jest szanowany, gdyż każdy jest stworzony na obraz Boga.

Teraz wiemy już, co oznacza *Miszne Tora*. Jest to powtórzenie przymierza, które Bóg zawarł z Izraelem na Synaju, odnowione na brzegu Jordanu, a potem w ważnych momentach żydowskiej historii. Jest to spisany dokument potwierdzający przymierze, tak jak ketuba jest zapisem obowiązków, jakich podejmuje się mąż względem swojej żony.

Teraz możemy też zrozumieć miejsce, jakie Dwarim zajmuje w całej Biblii hebrajskiej. Jest ona osią, wokół której obraca się cała historia żydowska. Gdyby pokolenie, które wyszło z Egiptu, miało wystarczająco dużo wiary i odwagi, aby wejść do Ziemi Obiecanej, centralnym punktem historii żydowskiej byłoby objawienie na górze Synaj. Historia szpiegów pokazała jednak, że temu pokoleniu brakowało ducha, aby to osiągnąć. Decydujący moment dla następnego pokolenia nastąpił, kiedy Mojżesz pod koniec swojego życia odnowił z nimi przymierze, które stało się warunkiem otrzymania przez nich ziemi. Poprzednie cztery księgi Tory prowadziły nas do tego momentu, natomiast wszelkie pozostałe księgi Biblii hebrajskiej są komentarzem do niego – opowieścią o tym, jak Izrael radził sobie z wypełnianiem przymierza.

Księga Dwarim jest księgą przymierza, centralnym punktem żydowskiej teologii, idea zaś w niej przedstawiona jest wyjątkowa. Ma ona na celu stworzenie społeczeństwa, które dbałoby

o moralność swoich członków, inspirowało innych, a także służyło jako przykład tego, co mogłaby osiągnąć ludzkość, gdyby wszyscy zaczęli chwalić Boga, na którego obraz zostaliśmy stworzeni.